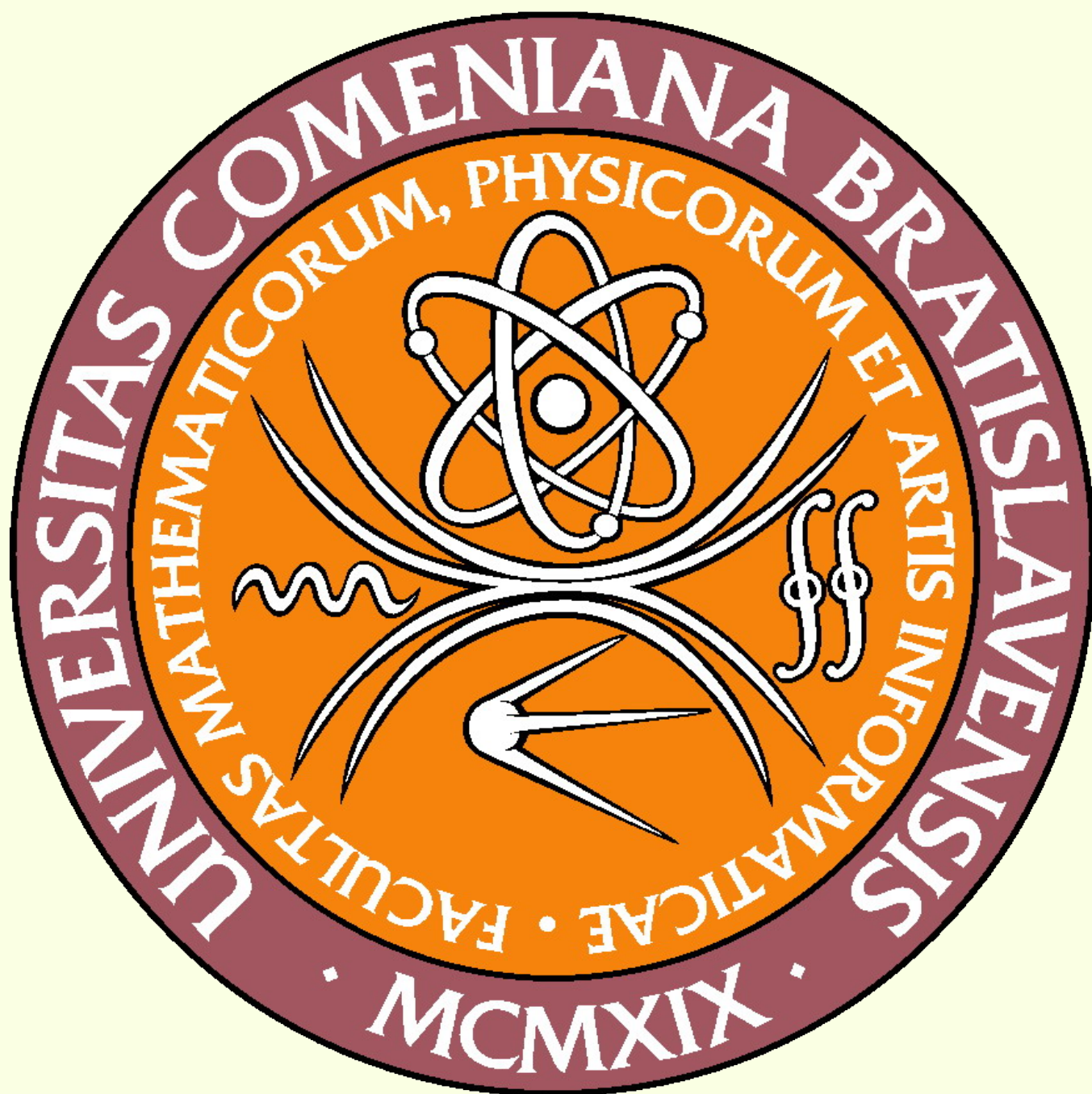

Moderné regulárne jazyky

Tatiana Tóthová

Školiteľ: RNDr. Michal Forišek PhD.

Katedra informatiky, FMFI UK, Mlynská Dolina, 842 48 Bratislava

Úvod

Regulárne výrazy vznikli v 60tych rokoch v teórii jazykov ako ďalší model na vyjadrenie regulárnych jazykov. Z ich popisu ľudský mozog rýchlejšie pochopil o aký jazyk sa jedná, než zo zápisu konečného automatu, či regulárnej gramatiky. Ďalšou výhodou bol kratší a kompaktný zápis.

Vďaka týmto vlastnostiam boli implementované ako vyhľadávacie nástroje. Postupom času sa iniciatívou používateľov s vyššími nárokmi pridávali nové konštrukcie na uľahčenie práce. Nástroj takto rozvíjali až do dnešnej podoby. My sa budeme opierať o špecifikáciu regulárnych výrazov v jazyku Python [Python documentation, 2012].

Ako čoskoro zistíme, nové regulárne výrazy vedia reprezentovať zložitejšie jazyky ako regulárne, preto je dobré ich nejako odlíšiť. V literatúre sa zaužíval výraz „regex“ z anglického *regular expression*, ktorý budeme používať aj my.

Definícia moderných regulárnych jazykov

Základné regulárne výrazy sa skladajú zo znakov a metaznakov. Znak je regulárny výraz predstavujúci sám seba. Metaznak (alebo skupina metaznakov) určuje, čo sa s regulárnym výrazom udeje. Základný model obsahuje operácie

- **zreťazenie** ($\alpha\beta$)
- **alternácia** ($\alpha|\beta$)
- **Kleeneho uzáver** (α^* = opakuj α (0 – ∞)-krát)

Okrem toho používame **zátvorky** (**()**) na špecifikovanie počtu pôsobnosti operácií. Každý regex je zložený z konečného počtu operácií.

Moderné regulárne výrazy, nazývané aj **regexy**, majú navyše metaznak pre ľubovoľný znak $.$, začiatok slova \wedge a koniec slova $\$$. Bolo zavedené číslovanie zátvoriek – zľava doprava podľa otváracej zátvorky a konštrukcie tvaru $(? \dots)$ sa nečíslujú. Pribudli aj nasledujúce zložitejšie konštrukcie:

- **Spätné referencie** $(\backslash k)$ sa odkazujú na k -te zátvorky (môže sa nachádzať až za nimi). Pri matchovaní slova si zapamätáme, aké podslovo matchovali k -te zátvorky a toto podslovo predstavuje konštrukcia $\backslash k$. Napr. pre regex $\alpha \left(\begin{smallmatrix} \beta \\ k \end{smallmatrix} \right) \gamma \backslash k \delta$ by výpočet na slove w vyzeral takto:

$$w = \underbrace{x_1 \dots x_{i-1}}_{\alpha} \underbrace{\overbrace{x_i \dots x_{j-1}}^{w_k}}_{\left(\begin{smallmatrix} \beta \\ k \end{smallmatrix} \right)} \underbrace{x_j \dots x_{l-1}}_{\gamma} \underbrace{\overbrace{x_l \dots x_{m-1}}^{w_k}}_{\backslash k} \underbrace{x_m \dots x_n}_{\delta}$$

a musí platiť: $w_k = x_i \dots x_{j-1} = x_l \dots x_{m-1}$. Ak existuje viac podslov ku k -tým zátvorkám, berie sa vždy to posledné.

- **Lookahead** (nazeranie dopredu $(?= \dots)$) musí matchovať nejaký prefix od aktuálneho pracovného miesta. Napr. pre regex $\alpha(? = \beta)\gamma$ máme:

$$w = \underbrace{x_1 \dots x_{i-1}}_{\alpha} \underbrace{\overbrace{x_i \dots x_j}^{\beta}}_{\gamma} x_{j+1} \dots x_n$$

- **Lookbehind** (nazeranie dozadu $(? <= \dots)$) musí matchovať nejaký suffix od aktuálneho pracovného miesta. Napr. pre regex $\alpha(? <= \beta)\gamma$ máme:

$$w = \underbrace{x_1 \dots x_{i-1}}_{\alpha} \underbrace{\overbrace{x_i \dots x_j}^{\beta}}_{\gamma} x_{j+1} \dots x_n$$

- Operácie lookahead a lookbehind majú aj **negatívne** verzie, kde regex vnútri konštrukcie nesmie matchovať žiaden prefix/suffix.

Pre lookahead a lookbehind sa zaužíval spoločný názov **lookaround**.

Zaviedli sme nasledujúce množiny operácií:

<i>Regex</i>	základné operácie	$\mathcal{L}_{RE} = \mathcal{R}$
<i>Eregex</i>	+ spätné referencie	\mathcal{L}_{ERE}
<i>LEregex</i>	+ lookahead, lookbehind	\mathcal{L}_{LERE}
<i>nLEregex</i>	+ negatívny lookahead, negatívny lookbehind	\mathcal{L}_{nLERE}

Formálny model

Moderné regulárne výrazy obsahujú množstvo operácií, ktoré spolu rôzne interagujú. Preto sme vytvorili formálny model, ktorý postupuje po krokoch podobne ako Turingov stroj. **Konfigurácia** pre regex $\alpha = r_1 \dots r_n$ a slovo $w = w_1 \dots w_m$ je definovaná (\lceil ukazuje pracovnú pozíciu):

$$(r_1 \dots \lceil r_i \dots r_n, w_1 \dots \lceil w_j \dots w_m)$$

V symboly v slove majú niekoľko poschodí, do ktorých si zapamätáme pomocnú informáciu v **kroku výpočtu**: ...

Vlastnosti lookaheadu a lookbehindu

Trieda \mathcal{R} je uzavretá na negatívny aj pozitívny lookahead. Aj trieda *Regex* s lookaroundom stále pokrýva iba regulárne jazyky – takúto kombináciu operácií totiž vieme simulovať konečnými automatmi. Z výsledkov hierarchie tried však vyplýva nasledovné:

$$\mathcal{L} \left(\begin{smallmatrix} Regex \\ +lookahead \\ +lookbehind \end{smallmatrix} \right) \subsetneq \mathcal{L} \left(\begin{smallmatrix} Regex \\ +spätné\ referencie \end{smallmatrix} \right) \subsetneq \mathcal{L} \left(\begin{smallmatrix} Regex \\ +spätné\ referencie \\ +lookahead, lookbehind \end{smallmatrix} \right)$$

To znamená, že lookahead je síce sám slabá operácia, ale v kombinácii so spätnými referenciami máme silnejší model ako bez lookaroundu. A teda má zmysel vsímať si túto operáciu.

Čo sa týka **uzáverových vlastností**, pozitívny lookahead pridáva uzavretosť na **prienik** $L(\alpha) \cap L(\beta) = L((?= \alpha \$) \beta)$ a negatívny lookahead pridáva uzavretosť na **komplement** $L(\alpha)^c = L((?! \alpha \$).*)$. Avšak ohrozená je základná operácia regulárnych výrazov – **zreťazenie**. Trieda \mathcal{L}_{LERE} však na zreťazenie uzavretá je, $L(\alpha)L(\beta)$ vyjadríme regexom:

$$(?= \left(\begin{smallmatrix} \alpha \\ 1 \end{smallmatrix} \right) \left(\begin{smallmatrix} \beta \\ 1\ k+2 \end{smallmatrix} \right) \$) \alpha' \backslash k+2 (? <= \wedge \backslash 1 \beta')$$

Prvý lookahead rozdelí vstupné slovo w na w_1, w_2 , $w = w_1 w_2$. α' je regex α upravený tak, že jeho lookaheady na konci matchujú w_2 a β' má upravené lookbehindy tak, že na začiatku matchujú w_1 . [Tóthová, 2013]

Chomského hierarchia

Triviálne platí, že v definovaných triedach je predchádzajúca podmnožinou nasledujúcej.

$$\mathcal{R} \stackrel{(1)}{\subsetneq} \mathcal{L}_{ERE} \stackrel{(2)}{\subsetneq} \mathcal{L}_{LERE} \stackrel{(3)}{\subseteq} \mathcal{L}_{nLERE} \stackrel{(4)}{\subsetneq} \mathcal{L}_{CS}$$

Teraz uvedieme jazyky, ktoré dokazujú nerovnosť množín. Zároveň to považujeme za malú ukážku toho, čo moderné regulárne výrazy dokážu.

(1) jazyk $L(\alpha) = \{ww | w \in \{a, b\}^*\} \in \mathcal{L}_{CS}$: $\alpha = (a|b)^* \wedge 1$

(2) jazyk $L(\beta) = \{a^i b a^{i+1} b a^i k \mid k = i(i+1)k', \text{ kde } k' > 0, i > 0\} \in \mathcal{L}_{LERE}$:

$$\beta = \left(\begin{smallmatrix} a^* \\ 1 \end{smallmatrix} \right) \left(\begin{smallmatrix} b \\ 1 \end{smallmatrix} \right) \left(\begin{smallmatrix} \backslash 1 a \\ 2 \end{smallmatrix} \right) b (? = (\backslash 1)^* \$) (\backslash 2)^*$$

(3) nerovnosť je otvoreným problémom. Dobrým kandidátom na jej ukázanie je jazyk $L(\gamma) = \{a^z | z \text{ je zložené číslo}\}$, $\gamma = (aaa^*) \backslash 1 (\backslash 1)^* \text{ a jeho komplement, obsahujúci } a^p, \text{ kde } p \text{ je prvočíslo: } (?! \gamma \$).*$

Priestorová zložitosť

Pojmy a skratky

$\mathcal{L}(\dots)$ – trieda jazykov nad \dots \mathcal{R} – trieda regulárnych jazykov

\mathcal{L}_{CF} – trieda bezkontextových jazykov

\mathcal{L}_{CS} – trieda kontextovných jazykov

Literatúra

[Cămpeanu et al., 2003] Cămpeanu, C., Salomaa, K., and Yu, S. (2003). A formal study of practical regular expressions. *International Journal of Foundations of Computer Science*, 14(06):1007–1018.

[Python documentation, 2012] Python documentation (2012). *Regular expression operations*. Python Software Foundation. <http://docs.python.org/2/library/re.html>.

[Tóthová, 2013] Tóthová, T. (2013). Moderné regulárne výrazy. Bachelor's thesis, FMFI UK Bratislava. <https://github.com/Tatianka/bak>.

[Tóthová, 2015] Tóthová, T. (2015). Moderné regulárne výrazy. Master's thesis, FMFI UK Bratislava. <https://github.com/Tatianka/dip>.